Teacher.co.ke

KISWAHILI LUGHA GREDI YA 10

MWONGOZO WA KUSAHIHISHA

Download this and other FREE materials from https://teacher.co.ke/notes

---

SEHEMU YA A: INSHA (Alama 20)

Swali la 1: Kumbukumbu za Mkutano wa Kamati ya Usalama

1. Sura / Muundo wa Kumbukumbu (Alama 4):

• Kichwa Kikuu (Alama 1): Lazima kionyeshe jina la kamati, mahali pa mkutano, tarehe, na wakati ulipoanza. Kichwa kiandikwe kwa herufi kubwa na kupigiwa mtari. Mfano: KUMBUKUMBU ZA MKUTANO WA KAMATI YA USALAMA WA MTAA WA AMANI ULIOFANYIKA KATIKA UKUMBI WA JAMII TAREHE 15 MEI 2026 KUANZIA SAA TATU ASUBUHI.

• Orodha ya Mahudhurio (Alama 1): Waliohudhuria (Wafunguliwe kwa majina na vyeo vyao, k.v. Mwenyekiti, Katibu), Waliotuma Udhuru (ruhusa), na Wasiohudhuria (bila taarifa).

• Kufungwa kwa Mkutano na Saini (Alama 2): Kuonyeshwa wakati mkutano ulipoahirishwa au kufungwa na tarehe ya mkutano ujao. Nafasi ya saini, jina, na tarehe kwa ajili ya Katibu (kushoto) na Mwenyekiti (kulia).

2. Maudhui (Alama 10):

Kumbukumbu zenyewe zionyeshe utiririko wa Agenda. Kila kumbukumbu ipewe nambari maalum (K.v. Kumb. 12/2026).

• Kumb 1: Kufunguliwa kwa mkutano (Maombi na neno la ukaribisho kutoka kwa Mwenyekiti).

• Kumb 2: Kusomwa na kudhibitishwa kwa kumbukumbu za awali.

• Kumb 3: Mambo yaliyotokana na kumbukumbu za awali.

• Kumb 4: Kuzorota kwa usalama mtaani (Mifano: wizi wa mabavu, vijana kujiunga na magenge, ukosefu wa taa za barabarani).

• Kumb 5: Mikakati ya kukabiliana na hali hiyo (Mifano: kuanzisha ulinzi wa Nyumba Kumi, kuajiri walinzi wa usiku, kushirikiana na polisi, kuweka taa za usalama).

• Kumb 6: Mengineyo na Kufungwa kwa mkutano.

3. Mtindo na Lugha (Alama 4):

• Kumbukumbu huandikwa kwa wakati uliopita na kwa kutumia kauli ya kutendewa/kuripoti (Mfano: 'Iliamuliwa kuwa...', 'Mwenyekiti alifahamisha wajumbe kwamba...').

Download this and other FREE revision materials from https://teacher.co.ke/notes

Teacher.co.ke

• Matumizi ya lugha rasmi na msamiati unaofaa (k.v. wajumbe, agenda, kuahirisha, thibitisha).

4. Mpangilio na Muonekano (Alama 2):
• Kazi iwe nadhifu, aya zimejitenga vizuri, na nambari za kumbukumbu zimefuatana kwa usahihi.

Download this and other FREE materials from https://teacher.co.ke/notes

SEHEMU YA B: UFAHAMU (Alama 15)

a) Toa anwani mwafaka kwa kifungu hiki. (Alama 1)
Jibu: Teknolojiya na Vijana / Athari za Mitandao ya Kijamii / Upande wa Giza wa Teknolojia. (Anwani yoyote inayofaa inayobeba maana kuu. Iandikwe kwa herufi kubwa).

b) Eleza athari mbili hasi za teknolojia kwa vijana kwa mujibu wa kifungu. (Alama 2)
Jibu 1: Inawafanya vijana kusahau majukumu yao ya kimsingi kama vile masomo na kazi za nyumbani. (Alama 1)
Jibu 2: Inasababisha mmomonyoko wa maadili, kuongezeka kwa uhalifu wa kimtandao, upotoshaji wa habari, na uharibifu wa sarufi/lugha sanifu. (Taja zozote mbili, Alama 1 kila mmoja).

c) Ni ushauri gani uliotolewa na mwandishi ili kusuluhisha janga hili? (Alama 2)
Jibu: Mwandishi anashauri wazazi, walimu, na serikali kushirikiana kwa pamoja ili kuwapa vijana mwongozo kuelekea matumizi chanya ya teknolojia. (Hoja kamili = Alama 2).

d) Fafanua maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumiwa katika kifungu: (Alama 2)
• i) Imejitaandika: Imejikita / imeenea / imetawala / imechukua nafasi kubwa. (Alama 1)
• ii) Mmomonyoko: Kuharibika / kufifia / kuangamia / kuporomoka kwa maadili. (Alama 1)

SEHEMU YA C: UFUPISHO (Alama 15)

a) Fupisha aya ya kwanza kwa maneno 25 (Alama 5)

Hoja kuu zinazotarajiwa:
1. Mitandao ya kijamii imetawala kizazi cha sasa.
2. Vijana wanasahau majukumu yao (masomo na kazi) kwa sababu ya vifaa vya kidijitali.
3. Hali hii inatishia kuleta mmomonyoko wa maadili na utendakazi.
Utoaji alama: Zingatia mtiririko na idadi ya maneno (Isizidi maneno 30). Hoja zote 3 zikijumuishwa kwa lugha mtiririko = Alama 4. Uandishi mzuri wa sarufi = Alama 1.

Teacher.co.ke

b) Eleza mambo muhimu yaliyotajwa katika aya ya pili (Maneno 30) (Alama 5)

Hoja kuu zinazotarajiwa:
1. Mitandao ina faida za mawasiliano na utafiti.
2. Kuna hasara za uhalifu, upotoshaji habari, na uharibifu wa lugha/sarufi.
3. Wadau (wazazi, walimu, serikali) wanapaswa kushirikiana kuwaongoza vijana.
Utoaji alama: Kila hoja kuu = Alama 1.5 (Jumla Alama 4.5 ikizungushwa juu hadi alama 5 kulingana na muundo).

c) Mtindo, Utiririko na Adhabu (Alama 5)

• Ondoa alama 0.5 kwa kila kosa la kisarufi au tahajia (Hadi kiwango cha juu cha Alama 2).
• Ondoa alama 0.5 kwa kila maneno 5 yanayozidi kiwango kilichowekwa.
• Kazi ikiandikwa kwa mtindo wa vitone (bullets) ilhali ilitakiwa kuwa aya, mwanafunzi anyimwe alama za utiririko (Alama 0 kwa mtindo).

SEHEMU YA D: MATUMIZI YA LUGHA (Alama 40)

a) Tambua sifa za sauti zifuatazo: (Alama 2)
• i) /e/ - Irabu ya mbele, ya kati, midomo ikiwa imetandazwa. (Alama 1)
• ii) /ch/ - Konsonanti ya kaakaa gumu, kipaswa-vama (affricate), sighuna. (Alama 1)

b) Akifisha sentensi ifuatayo kwa usahihi: (Alama 3)
Jibu: Mama alimuuliza Juma, "Mbona hukuenda shuleni jana?"
Ugawaji alama: M na J herufi kubwa (Alama 0.5), mkato (Alama 0.5), alama za kunukuu fungua na funga (Alama 1), alama ya kiulizi (Alama 1).

c) Bainisha viambishi awali na tamati katika neno: Walichezewana (Alama 3)
Jibu: Wa- (Awali - nafsi/ngeli), -li- (Awali - wakati), -chez- (Mzizi), -ew- (Tamati - kutendewa), -an- (Tamati - kutendana), -a (Tamati ya kawaida). (Kila viambishi viwili sahihi = Alama 1)

d) Andika sentensi ifuatayo katika hali ya wingi: (Alama 2)
Jibu: Vifunguo vilivyopotea vilikuwa vya magari yetu. (Mabadiliko yote sahihi = Alama 2. Kosa la ngeli = Alama 0)

e) Badilisha sentensi ifuatayo katika kauli ya Kurejelea (O-rejeshi): (Alama 2)
Jibu: Mwalimu aliyetuzawadia amesafiri. (Alama 2)

f) Tenga sentensi ifuatayo katika vishazi na uvitaje: (Alama 3)
Jibu 1: 'Wanafunzi waliposoma kwa bidii' — Kishazi Tegemezi (Alama 1.5)
Jibu 2: 'walipita mtihani' — Kishazi Huru (Alama 1.5)

Download this and other FREE revision materials from https://teacher.co.ke/notes

Teacher.co.ke

g) Geuza sentensi ifuatayo katika kauli ya Kutendewa: (Alama 2)
Jibu: Simba mla watu aliuawa na mwindaji. (Alama 2)

h) Ainisha aina za maneno yaliyopigiwa mstari: (Alama 3)
• yule: Kivumishi (cha kuashiria / kionyeshi) — Alama 1
• anasoma: Kitenzi (Kitenzi kikuu / T) — Alama 1
• kizuri: Kivumishi (cha sifa) — Alama 1

i) Kanusha sentensi ifuatayo kwa usahihi: (Alama 2)
Jibu: Sisi hatukula chakula chote wala hakikutoweka / kikatoweka. (Kanusho la 1 = Alama 1, la 2 = Alama 1)

j) Changanua sentensi ifuatayo kwa kutumia njia ya matawi au mishale: (Alama 4)
Jibu: S -> KN + KT. KN -> N (Wafanyakazi) + V (hodari). KT -> T (walipokea) + KN [N (mshahara) + V (wao)]. (Kushuka ngazi = Alama 1, KN kamili = Alama 1.5, KT kamili = Alama 1.5)

k) Eleza matumizi mawili tofauti ya kiambishi -ki- katika sentensi. (Alama 2)
• Matumizi 1: Kuonyesha masharti (Mfano: Ukisoma kwa bidii utapita). (Alama 1)
• Matumizi 2: Kuonyesha kitendo kinachoendelea (Mfano: Alimkuta akila). (Alama 1)

l) Andika sentensi ifuatayo katika usemi wa taarifa: (Alama 3)
Jibu: Asha alisema kuwa ikiwa mvua ingenyesha siku iliyofuata, hawataenda sokoni. (Mabadiliko ya wakati/masharti = Alama 1; kesho -> siku iliyofuata = Alama 1; nafsi = Alama 1)

m) Tambua ngeli ya majina yafuatayo: (Alama 3)
• i) Sukari: Ngeli ya I - ZI (Alama 1)
• ii) Kiti: Ngeli ya KI - VI (Alama 1)
• iii) Utambi: Ngeli ya U - ZI (Alama 1)

n) Jaza pengo kwa kivumishi cha sifa mwafaka: (Alama 2)
Jibu: mema (Upatanisho wa ngeli YA-YA / Maji -> mema. Alama 2)

o) Sahihisha makosa yaliyopo katika sentensi hii: (Alama 2)
Jibu: Kalamu hii ndiyo ile niliyotaka / niliyokuwa ninaitaka. (ndio -> ndiyo = Alama 1; mimi nilitaka -> niliyotaka = Alama 1)

<u>**SEHEMU YA E: ISIMUJAMII (Alama 10)**</u>

a) Tambua sajili inayorejelewa na mazungumzo haya. (Alama 2)
Jibu: Sajili ya Vijana / Matumizi ya Sheng / Lugha ya mitaani (Slang). (Alama 2)

Download this and other FREE revision materials from https://teacher.co.ke/notes

Teacher.co.ke

b) Taja sifa nne za kilugha zinazodhihirika katika sajili hii kwa kurejelea kifungu hiki. (Alama 4)

1. Kuchanganya Ndimi (Code-mixing): k.v., 'math', 'paper', 'next time'.
2. Matumizi ya maneno ya Sheng/Mitaani: k.v., 'msee', 'ngori', 'mazee', 'niliget', 'dongo'.
3. Ugeuzaji wa maana ya msamiati: Neno 'daktari' limetumiwa kurejelea rafiki badala ya tabibu.
4. Muundo wa sentensi fupi na zisizo rasmi: k.v., 'Mambo niaje niaje msee?'

(Kila sifa iliyotajwa na kutolewa mfano thabiti = Alama 1. Kutaja bila mfano = Alama 0.5)

c) Eleza mambo manne yanayosababisha matumizi ya sajili hii miongoni mwa wazungumzaji wake. (Alama 4)

1. Kuhifadhi siri: Ili watu wazima au walimu wasielewe wanachozungumza.
2. Ushirikiano na utambulisho wa kikundi (Peer identity): Kutaka kujihisi kuwa sehemu ya kikundi cha rika moja.
3. Athari za vyombo vya habari na utandawazi: Muziki, vipindi vya redio na mitandao ya kijamii hueneza lugha hii.
4. Urahisi wa mawasiliano: Vijana huona sheng inapunguza urasmi na kuleta uhuru wa kujieleza.
5. Kupunguza ukali wa maneno: Kuficha hisia ngumu (k.v. kufeli mtihani huitwa 'kupata dongo').

(Taja jambo lolote nne thabiti, Kila hoja = Alama 1)

Download this and other FREE materials from https://teacher.co.ke/notes

Teacher.co.ke

Download this and other FREE revision materials from https://teacher.co.ke/notes